

Надежда Гудељ

Министарство унутрашњих послова, Центар за ванредне ситуације

НОВО САГЛЕДАВАЊЕ НАЦИЈЕ У СВЕТЛУ ГЛОБАЛИЗМА

*Приказ књиге: Драган Симеуновић, Нација и глобализација,
Просвета, Београд, 2014, 170 стр.*

Нови баук кружи планетом – баук глобализма. Све пада пред налетом глобализације, сем нације. Могу ли нација и глобализација заједно? Хоће ли један језик бити заједнички за целу планету? Питање постојања светске владе, универзалне религије,

судбине појединца, тема је књиге редовног професора на Факултету политичких наука Универзитета у Београду, стручњака кога консултују многи светски универзитети, на свим континентима. Експерт многих државних и међународних тела, руководилац међународних пројеката и организатор више научних скупова, написао је ову књигу у којој даје одговор и на питање да ли је тероризам одговор на велику глобалну премоћ светских сила. Предговор је написао Владета Јеротић.

Проф. др Драган Симеуновић је реномирани правни теоретичар и признат у академској заједници као аутор радова који имају бројна издања управо због њиховог значаја за доношење далекосежних закључака у питањима научне орјентације у пројектима који уподобљују наша сазнања са сазнањима до којих су дошли аутори из система са којима треба да се позитивно идентификујемо. Поновни осврт на овако значајну књигу, која сажето и јасно говори о веома компликованим друштвеним феноменима је боље осветлио својим истраживањем, неопходан је јер се од времена првог издања до сада, није довољно увиђала вредност неких запажања и закључака аутора, а најновији догађаји везани за оснивање читавих терористичких држава (ИДИЛ) показали су да је разматрање проблемим нације, националне државе и тенденција у процесу глобализације политика, било оправдано и упозоравајуће са научне тачке гледишта.

Ова књига повећава ниво тачности перцепције научне јавности друштвених феномена који су од светског значаја и која самом потврдом изнетих научних теза, објашњава генезу најновијих глобалних политичких феномена. У ранијим радовима, аутор је успешно критички сагледавао нацију у односу на регулацију светских збивања – тзв. нови светски поредак, док се у овом раду осврнуо на однос нације према процесу глобализације као неминовности, као елементу спонтаности у развоју света, делимично хаотичном процесу који је, у сваком случају, у складу са закључцима из природних наука, да се ради о процесу који је у склопу опште ентропије света. Нација је и сама у процесима свог стварања, али и порицања, тако да је раније научно истраживање било у релацијама слагања и неслагања нација са глобалном регулативом, док се овим радом, захвата шири проблем односа нације према самом процесу који би требао да води њеном порицању, али не води! Иначе, аутор се први пут окушао са научним разматрањем ових проблемима у својој књизи *Нови светски поредак и национална држава*, објављеној 1993. године.

Прво се мора одати признање на концизности и јасноћи изнетих ставова, разумљивости језика и ненаметљивости стила, уз истовремену „дубину научне анализе два феномена која у великој мери одређују политичка кретања у савременом свету“, што све представља неминовно понављање закључака Иване Дамњановић из ранијег приказа ове књиге у чланку „Глобализам као нова религија“.

Као и свака значајна књига, ставови проф. др Симеуновића су у протеклом периоду наишли за потврду бројних аутора, где се ова књига користи за одређивање „адекватаног политиколошког инструментаријума приликом одређења појма глобализације“, и где се наводи као важан извор за „дистинкцију између наизглед идентичних појмова која поједностављује анализу ове комплексне теме“ по запажању Марије Ћорић у чланку „Глобализам и политички екстремизам“. Оно што је битно је да се на основу закључака из ове књиге глобализам може дефинисати као „ново лице либерализма, које називамо неолиберализмом.“ Свакако да аутори који следе мисао проф. др Симеуновића неминовно долазе до истих закључака који разобличавају процес глобализације као примарно економски интерес, те да је глобализам оправдано оптуживан да води ка томе да се због интереса мултинационалних корпорација експлоатишу слабији и сиромашни. Ова књига је добила потврду током времена, па неки аутори оправдано сматрају да садржи аксиоме политиколошке мисли. Однос глобализације и нације је вреднован као однос општег и посебног из чега је професор др Симеуновић извукао друштвени аксиом: „Ако би се уништило посебно, опште би престало бити опште, јер се не би имало више од чега разликовати.“ (стр. 124).

Понашање медија у вези са овом озбиљном научном литературом је такво да је о књизи увек саопштавано из угла политичких последица уколико би дошло до усвајања научних погледа аутора у нашој јавној политици, па је тако промоцију књиге пратила вест да *Нација и глобализација* разматра последице процеса глобализације на прекрајање међудржавних граница“ по писању *Независних новина*. То што је прекрајање граница, између осталог последица глобализације је поједностављено виђење и неоправдано издвојено, али оправдано наглашено, у садашњим друштвено-политичким околностима. Међутим, актуелност тема које обрађује аутор је таква да обезбеђује поновно читање код генерација које долазе и нешто сензационализма око порука које ова књига носи, није на одмет.

Сам аутор је допринео томе у својим јавним наступима. Позната је његова изјава на једној промоцији књиге: „Не постоји више национална држава и не треба веровати у њу и... да свако треба да у време глобализације да гледа само себе.“ Ова књига покушава да реши супротности између повољних мишљења о глобализацији која полазе од тога да је донела ослобађање човеку од државе и схватања да је глобализација донела беду и да је покушај управљања светом из једног центра моћи. Иначе, књига *Нације и глобализација* је преведена на италијански, енглески, руски и кинески језик.

Компликовани и противречни односи између нације и глобализације разматрани су концизним и јасним ставовима, без непотребног околишења и дигресија. Слажемо се са већ изнетим мишљењем И. Дамјановић да је највећа вредност ове књиге то што аутор саопштава сложене идеје врло разумљивим језиком, због чега је књига занимљива и широј публици. Међутим, оно што се поновним читањем књиге може закључити је да је она ипак, намењена ужем академском и политиколошки верзираном аудиторијуму, као незаобилазна литература за савладавања дилема са којима се сусреће прагматична политика, али и политикологија. Она не садржи одговоре на сва питања, али усмерава мисао у правом правцу. Постављајући глобализацију и нацију као антипode, аутор је дао сажет опис два феномена и два друштвено-политичка процеса, анализирајући статистику тог односа, кроз анализу њиховог самобилдовања и динамику њиховог односа кроз анализу импакта, где један (глобализација) руши све пред собом и где други (нација) стоји на супрот и покушава да сачува националну државу.

Испоставило се да је књига проф. Симеуновића интересантна за вишенационалне државе као што су Кина и Русија, као и за балканологе, с обзиром да је једно поглавље посвећено анализи ситуације у националним државама насталим након распада СФРЈ. Може се наслутити на какве закључке може упутити ова књига након најновијих догађаја у Украјини. Аутор најављује промене у схватању субјеката политике, а што подразумева да се у теорији и у политичкој пракси, све већи значај придаје међународним и невладиним организацијама и мултинационалним корпорацијама. Са тим у вези књига је најавила, а политичка пракса потврдила, измене у појму националног суверенитета и у појму (слабих) националних држава. На промоцији руског превода књиге јануара 2013. годи-

не, у Руском институту за стратешка истраживања (РИСИ), изнео је идеју да је 20. век, као и 21, а по свој прилици и 22. век - време процвата национализма. „Нација је данас једино средство заштите од рушилачких тенденција глобализма. Међутим, идеје национализма Запад понекад користи за постизање сопствених циљева у борби против својих геополитичких противника.“

Аутор најпре констатује да се нација константно противи глобализму, који наводи као „нова велика политичка религија“, и констатујући да је национализам заменио марксизам, сликовито са обрнутим значењем користи чувену прву реченицу из Комунистичког манифеста: „Нови баук кружи планетом.“ Књига се не задржава на поједностављеном супротстављању између националних држава и носилаца глобализације, и избегава свођење супротности само на политичке и дневнополитичке интересе политичких актера, актера приватног бизниса и цивилног друђтва, већ ове супротности сагледава као суочавање „два принципа, принципа општости и поопштавања који заступа глобализација и принципа посебности и очувања сопства које заговара концепт нације и националне државе“. Ови се принципи спроводе кроз симетричне феномене нације, националне државе и национализма, са једне и глобализације, новог светског поретка и глобализма, са друге стране. Ивана Дамњановић у свом приказу књиге истиче: „Сам појам нације често се и данас показује као недовољно прецизно дефинисан. То је разумљива последица различитих мисаоних приступа, традиција и процеса које су уобличиле како европске (и не само европске) нације, тако и теоријско промишљање о самом феномену.“ Књига управо намеће закључке који су и изнети на округлом столу у Москви о природи савремених проблема Европске уније као вишенационалне државне заједнице. Истакнуто је да унутар ЕУ као својеврсне политичке творевине не постоји јединство, што потврђује чињеница да уместо једне амбасаде Европске уније у Москви и другим светским престоницама постоји велики број националних амбасада.

Овом проблему аутор прилази анализирајући детаљно сличности и разлике између појмова етноса, односно етничитета и нације, при чему кључну дистинкцију проналази управо у изразито политичком својству нације и изразито неполитичком својству етноса.

По ауторовом схватању, нација је у потпуности политичка категорија, а њена политичност се, пре свега, исказује кроз државотворно стремљење. Најинтересантнији је закључак да је питање

„да ли држава ствара нацију или нација државу“ погрешно постављено. Феномени се у овој књизи третирају као јединствени, вишеслојни и комплементарни, тако да нација и држава стварају једна другу и у том процесу се прожимају до те мере да их савремена политичка теорија често и третира као један, сложен феномен.

Изнета је креативна анализа национализма као идеологије где се аутор осврће на све елементе, етноцентристичке аргументе и савремена схватања овог појма. Посебну заслужује закључак да национализам као идеологија пати од неке врсте доктринарног хендикепа, јер у много већој мери него друге идеологије почива на митовима, култовима и интерпретацијама историјских догађаја, уместо на научно потврђеним теоријама. По схватању аутора, пошто не почива на озбиљној научној доктрини, национализам је компатибилан са „доктринарним идеологијама“, чак је у сталној симбиози. Отуда се може говорити о „либералном национализму“ или „конзервативном национализму“.

Најважније упозорење које ова књига носи је да функционалност и употребна вредност коју има национализам за владајуће елите, најважнији разлог због кога се национализам до данас показао као најжилавија међу идеологијама, упркос томе што су га многи потцењивали и отписивали још од друге половине 19. века. Ова идеологија, лакше него иједна друга, постиже хомогенизацију и мобилизацију становништва. Међутим, испоставило се по анализама из ове књиге да хришћанске земље лакше прихватају глобализацију него исламске, које поседују другачији културни код. Неки учесници у коментарима и дискусијама на ову књигу (округли сто – „Руска реч“), су се успротивили овој идеји, указујући на то „да се радикални исламитизам данас на Блиском Истоку и у Северној Африци појављује као снага која постиже идентичне циљеве као и глобализација: разарање великих културних светова, као и савладавање политичких и економских противника.“

Полазећи од различитих облика настанка националне државе, професор Симеуновић указује на различите путеве настанка националних држава уопште (Nation-State) и на новине у процесу стварања нових националних држава које се формирају крајем двадесетог века, анализира распад СФРЈ и СССР. При томе аутор прво критикује догматско ослањање на недоречене и ненаучне ставове пре свега Маркса и Енгелса, а затим Лењина и Стаљина, о нацији и националном питању, уводи појам „догматске политичке праксе

бирографије“, критикује тезе о класном идентитету као доминантном у односу на национални и због чега ниједно национално питање није било решено. Затим истиче други моменат - негативну улогу партијских елита које су брзо промениле идеологију. Слепо следећи националистичку идеологију, политичким насиљем и интерпретацијом државе као највеће светиње, створили су нове националне државе. При томе је аутор узео у обзир веру и издају као важне факторе у процесу стварања нових националних држава, посебно што се на томе претежно инсистира у политичком животу Србије. Значајно је запажање аутора да постоје два различита пута формирања нових националних држава. Док једни инсистирају на одређењу нације као „монорелигијске“, код других је главни фактор настанка затечених националних држава «јуристичка традиција», која је коначно довела до тога да се кључним критеријумом припадности нацији не сматра вера већ поданички статус, односно да се сваки држављанин сматра и припадником нације.

Аутор чини и значајан научни напор да упозори да постоји недостатак снажне правне традиције у новонасталим националним државама, што отвара, по нама опасан, простор за идентификацију вере и нације. Значајан је и за националистички орјентиосане политичаре чак опасан закључак аутора да је велики утицај религије један од разлога због којих се нове националне државе тешко успостављају као правне државе.

За илустрацију стварне правности и демократичности аутор узима однос према етничким мањинама. При томе је посебну пажњу посветио ситуацији у Србији, и врло отресито саопштио да „постоје велике разлике у практичним релацијама српске нације и појединих националних мањина“. А затим након набрајања различитости упозорио да су то и разлози који доводе до тога да нове националне државе могу лако да постану тоталитарне, при чему је њихов тоталитаризам прикривен, идеологија незванична, а партијски монизам замењен политичким монизмом, који се огледа у доминацији националног покрета састављеног од више идеолошки хомогених политичких партија, које имају своје (уско) виђење нације и националног интереса.

Анализе нације, национализма и националне државе, се настављају анализама посвећеним глобализацији, глобализму и новом светском поретку. И ако је овај део студије по обиму нешто краћи, ипак успева да на концизан начин објашњава разлику између гло-

бализације као процеса, глобализма као идеологије и новог светског поретка као регулатора, односно система у настајању. Аутор сматра да је глобализам добар пример како се из опште идеологије, у овом случају идеологије либерализма, рађа партикуларна идеологија. Као главне носиоце глобализма он одређује на првом месту мултинационалне корпорације, па тек онда велике силе, пре свега Сједињене Америчке Државе и Велику Британију. Главни циљеви глобализма су стварање света без граница, односно светског отвореног тржишта постављеног на либералним принципима.

Политичко уређење тако глобализованог света требало би да буде нови светски неолиберални поредак. Износи се интересно запажање о томе да унутар процеса глобализације, не иду сви «вртлози» у истом смеру. Глобализам је као идеологија „производ“ Запада и тежи да наметне западне вредности у другим деловима света, дакле и на Исток. Овај смер глобализације се назива вестернизација, али се овим токовима супротстављају струје које са супротне стране теже истом циљу - светској супермацији. То је истернизација и се огледа се у продору источних филозофских и религијских система, хране и јефтиних производа на Запад.

Оно на шта ова књига упозорава, а што се у међувремену десило са стварањем Исламске државе Ирака и Леванта (ИДИЛ), то је да, и ако је глобализам као своје главне противнике видео нације и националне државе, није довољно увидео да су његов највећи проблем етнички и верски екстремисти који могу направе творевине које примењују тероризам као средство за остварење својих политичких циљева. Тероризам се и сам глобализовао, у процесу прилагођавања тежњама ка унификацији на светској политичкој сцени. Професор Драган Симеуновић тек намерава да разради ове закључке и да у својој наредној монографији јавности представи материјале са трибина на којима је представљана ова књига.

Иначе, нови светски поредак проф. др Симеуновић дефинише као „успостављање неприкосновене политичке, економске и војне доминације САД и групе високоиндустријски развијених земаља Запада окупљених у, или око неких међународних организација економског, политичког или војног карактера над скоро свим осталим земљама света“ (стр. 94–95). Најчешћи начин исказивања ове доминације је иступање са позиција моћи, али аутор упозорава да се не може се још увек говорити о новом поретку као потпуно

успостављеном и формираном. У књизи се оправдано поставља и питање да ли ће се нови светски поредак икада у потпуности материјализовати или ће остати само на садашњем нивоу недовршеног процеса.

Полази се од тезе да се формирање новог светског поретка одвија, између осталог, путем глобализације. Глобализација је у овој студији дефинисана као „процес повезаног деловања политичких, економских и војних активности низа политичких, војних и економских субјеката на челу са САД као државом-носиоцем глобализације, којима се усмерава кретање укупног људског друштва у правцу реализовања поставки идеологије глобализма“ (стр. 107–108) или као „процес ширења светске заједнице демократских, тржишно оријентисаних земаља, која се остварује на економском, политичком, културном и сваком другом плану“ (стр. 108).

Анализира се политика глобализације и констатује да она не тежи стварању „светске државе“, већ неке врсте „мреже међузависности“, глобалног друштва и система вредности и понашања. Износи се процена да је глобализација, барем за сада, још увек пре свега економски процес и да је на том плану практично незауштаљива. Аутор затим указује да се национална држава опире глобализацији и дефинише државу тог типа као снажну препреку и оним сферама глобализације које се односе на процес десуверенизације и денационализације држава. Нарочито је важно запажање да је отпор глобализацији у ЕУ прикривен, као у случају ресуверенизације европских земаља. Када је ова књига први пут изашла, ресуверенизација држава у ЕУ је деловала хипотетично, а данас је то очигледно у случају решавања економске кризе у Грчкој.

Разматрају се и други феномени који спречавају глобализацију, а то су: тероризам, организовани криминал и корупција: „[т]ероризам оспорава њену свемоћ и руши јој ауторитет, организовани криминал јој угрожава профит кроз илегално отицање новца, а корупција спречава да премоћ мултинационалних компанија дође до изражаја“ (стр. 111).

Однос између националног и глобалног, посматран је као манифестација принципа општости и посебности и није једноставан однос супротстављености. На то указују тенденције да етницитети, унутар националних држава теже да се претворе у нације. Исправна је констатација аутора, а која је добила такође потврду током

времена, да је то један од најраспрострањенијих извора нестабилности у савременом свету. Упозорава се и на могућност „домино ефекта“ антиглобализације. Износи се далекосежан закључак да „[у] оној мери у којој се трансформишу и успеју искористити оног другог за своје циљеве, напредоваће или назадоваће и нација и глобализација. Овакви какви су сада они захтевају адаптацију времену које неће захтевати победнике већ умеће сваковрсног преживљавања“ (стр. 128).

Остаје једино за жаљење што главне теме нису до краја елабориране због краткоће текста. Остаје оцена ранијег коментар да се књизи може једино замерити на релативно малом обиму, да књига само отвара и дотиче теме које заслужују обухватнију обраду, за коју аутор свакако има и знања и способности, као професор Београдског универзитета, као и више универзитета у Немачкој и Швајцарској, а је његових ранијих 17 монографија одавно доживело бројна издања. Зато је је оправдано очекивати да ће аутор успети у својој намери да уз исти наслов, у будућности, обогати ову студију са искуствима са трибина и бројних дискусија, од којих је неке и сам покренуо и тако узбуркао научне духове у политикологији.

Однос између националног и глобалног посматран је као манифестација принципа општости и посебности и није једноставан однос супротности на то указује тенденција да етницитет „унутар националних држава те да се претворе у нације. Исправна је констатација која је то била такође потврду током времена да је то један од најраспрострањених извора нестабилности у савременом свету упозорава се и на могућност домино ефекта антиглобализације износи се далекоснежан закључак да у оној мери којој се трансформишу и успеју искористити оног другог за своје циљеве напредоваће или назадоваће и нација и глобализација. Овакви какви су сад они захтевају адаптацију времена које неће захтевати победника већ умеће сваковрсног преживљавања.

Остаје једино за жаљење што главна тема није до краја елаборирана због краткоће текста. Остаје оцена ранијег коментара да се књизи може једино замерити на релативно малом обиму, да књига само отвара и дотиче теме које заслужују обухватнију обраду, за коју аутор свакако има знања и способности, као професор Београдског универзитета, као и више универзитета у Немачкој и Швајцарској а његових 17 монографија је одавно доживело бројна

издања. Зато је оправдано очекивати да ће аутор успети у својој намери да уз исти наслов, у будућности, обогати ову студију искуствима са трибина и бројних дискусија, од којих је неке и сам покренуо и тако узбуркао научне духове у политикологији.